

КУЛЬТУРА ТА ВІЙНА

УДК 304:316.7+061.27

DOI: [https://doi.org/10.17721/UCS.2023.1\(12\).01](https://doi.org/10.17721/UCS.2023.1(12).01)

Ірина Маслікова, д-р філос. наук, доц.
e-mail: i.i.maslikova@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-9463-5223>

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
вул. Володимирська, 60, м. Київ, 01033, Україна

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Досліджується досвід міжнародного співробітництва у сфері культури під час російсько-української війни, вагою здобутки якого постали результатом інституціалізації культурної дипломатії. Різні напрями міжнародного співробітництва засвідчили, що культурна дипломатія є дієвим інструментом культурної, гуманітарної та безпекової політики. Реалізація її головної мети – розширення впізнаваності України за кордоном – неможлива без усвідомлення належності українського народу до широкого культурного та політичного контексту. Розглянуті процеси переоцінки культурної ролі Росії є важливими для артикуляції культурної ідентичності українців та об'єднання різних "інших" на ґрунті сучасної української культури. Розв'язання низки культурологічних проблем (природа культурної ідентичності, конституювання культурної суб'єктності в умовах постколоніалізму, культурні упередження, національна уява, "культура скасування") сприятиме дискусіям навколо питань кращого політичного порядку та формування постколоніальної культурної політики в Україні.

Ключові слова: міжнародне співробітництво у сфері культури, культурна дипломатія, культурна політика, російсько-українська війна, постколоніалізм, культурна ідентичність.

Постановка проблеми. Російська агресія проти України принесла загрозу територіальній цілісності нашої країни, руйнацію культурних пам'яток і базової мережі культурних інституцій. Поряд із воєнним фронтом, на якому наші захисники виборюють нашу перемогу, надзвичайної значущості набувають дипломатичний, економічний, освітній, культурний фронти. Культурні інституції, митці, інтелектуали задіяні у різних волонтерських проєктах, культурних ініціативах, спрямованих на піднесення морального духу цивільних і військових, заходах, які популяризують сучасну українську культуру за кордоном. Культура та мистецтво є не лише об'єднуючим чинником, що формує та підтримує національну ідентичність наших громадян, але й засобами, за допомогою яких Україна звертається до світової спільноти, демонструє наші надбання та привертає увагу до трагічних проблем, викликаних війною.

Практика міжнародного співробітництва та культурна дипломатія під час російсько-української війни засвідчили свою дієвість. Але одночасно й загострили низку питань, пов'язаних із культурною ідентичністю, цінностями нашої культури, переоцінкою ролі культури Росії та необхідністю вибудовувати взаємодію між різними "іншими" після війни. Це спонукає проаналізувати досвід міжнародного співробітництва, зокрема ініціатив культурної дипломатії під час російсько-української війни, зосередити увагу на ключових проблемах, що потребують культурологічного осмислення, та намітити перспективи їх вирішення.

Аналіз досліджень і публікацій. Після Революції гідності у світлі процесів євроінтеграції були розпочаті активні дискусії щодо культурної політики, культурної дипломатії (Д. Веденєєв, М. Процюк, О. Розумна та ін.), результати яких дозволяють зрозуміти основні проблеми інституціалізації практик міжнародного співробітництва у сфері культури. Одним із найактивніших суб'єктів культурної дипломатії в Україні сьогодні є Український інститут, на сайті якого міститься інформація про актуальні проєкти, досягнення та перспективи діяльності. За

останній рік з'явилися доволі багато публікацій, які спонукають до розмислів щодо руйнівних наслідків війни для культури (С. Дракуліч), переосмислення ролі російської культури в сучасному світі, культурної ідентичності тощо (Т. Гундорова, Р. Мокрик, Д. Сярі та ін.). Звернення до культурологічних робіт Б. Андерсона, Е. Гобсбаума, міждисциплінарних досліджень Т. Беннета, М. Каплан, К. Малкахі та ін. дозволяє окреслити культурологічні аспекти культурної політики та міжнародного співробітництва у сфері культури.

Мета статті – через аналіз досвіду міжнародного співробітництва у сфері культури та інститутів культурної дипломатії в Україні з'ясувати ключові проблеми, які потребують культурологічного переосмислення в контексті російсько-української війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. За словом виконавчого директора Українського культурного фонду В. Берковського, внесок сфери культури в захист держави є сумірним внеску оборонної промисловості. Основні напрями такої діяльності умовно можна позначити як інформаційний, волонтерський, санкційний, реабілітаційний, дипломатичний [Як сфера..., 2022]. Сфера культури завжди була сферою обігу інформації, ідей, сенсів. Саме тому діячі культури активно інформують світову спільноту про актуальні події, що відбуваються в Україні, злочини агресора щодо культурних пам'яток, культурної спадщини, культурних інституцій, в яких акумулюються наші культурні надбання. Митці, творчі працівники не лише збирають кошти на гуманітарну та військову допомогу, відновлення зруйнованої культурної інфраструктури, але й організують культурні події для мешканців громад, які постраждали від активних бойових дій та які були деокуповані нашими збройними силами. Концерти в метро, на майданчиках міст і сіл, у військових таборах слугують об'єднуючим чинником, створюють атмосферу свята попри всі трагічні обставини та життєві негаразди, засвідчують дух незламності цивільних і військових та надихають на боротьбу і відновлення країни. Розповсюдженою прак-

тикою постає арт-терапія, яка є елементом реабілітації постраждалих, а участь у творчих майстер-класах дітей надає їм відчуття не лише співпричетності до творчого процесу, але й морально-психологічної допомоги військовим або пораненим, яку вони надають їм своїми малюнками, браслетами-оберегами, ляльками-мотанками тощо.

І нарешті, через різні культурні заходи українські культурні та політичні наративи просуваються за кордон. Завдяки заходам культурної дипломатії відбувається обмін актуальною інформацією засобами культури. З одного боку, амбасадори української культури через виставки, презентації, перформанси транслюють назовні країни українські наративи. З іншого боку, багато світових митців влітають українську тематику у свою творчість (Pink Floyd, Scorpions, Maneskin, Imagine Dragons тощо). Відомі у всьому світі музиканти, митці, письменники приєднуються до платформи United24, здійснюючи фінансові внески, які у травні 2023 р. складають понад 350 мільйонів доларів, у боротьбу українців за засадничі цінності демократичного світу та постійно тримаючи Україну у фокусі уваги міжнародної спільноти [United24. Офіційна..., 2022]. Реалізуються проекти допомоги рятувальникам, які долають наслідки екологічної та гуманітарних катастроф, спричинених країною-агресором; закупівлі морських дронів для деблокади зернових коридорів, які спричиняють соціальні катаклізми в країнах Африки; відбудови зруйнованих міст; забезпечення медиків сучасним обладнанням та медичної допомоги дітям та пораненим комбатантам і нон-комбатантам; захисту від безпілотників українських міст; "Гуманітарне розмінування" тощо [United24. Projects, 2022]. Зусиллями спільноти культурних діячів України та іноземних партнерів вводяться санкції проти країни-агресора, зокрема російські організації були виключені зі складу міжнародних культурних організацій, як-от Міжнародна федерація мистецьких рад та культурних агенцій, European Network of cultural management and policy [Як сфера..., 2022], Міжнародна рада архівів, Болонський процес, програми "Горизонт 2020", "Горизонт Європа", програма Європейського простору вищої освіти тощо [Ізоляція..., 2022].

Важливо, що такі вагомі досягнення міжнародного співробітництва засобами культури постали результатом тривалого процесу становлення та інституціалізації культурної дипломатії в Україні як елемента культурної політики "м'якої сили", що включає в себе "обмін ідеями, інформацією, творами мистецтва та іншими компонентами культури між державами і народами з метою зміцнення взаєморозуміння" [Стратегія Українського..., 2020: 9]. Цьому сприяли зростання ролі інформаційного та культурного потенціалу в міжнародно-політичній діяльності держави, зокрема в аспекті забезпечення національного суверенітету та безпеки; розвиток культурних та креативних індустрій, які задають перспективи майбутнього ландшафту культури; поява інноваційних культурних інституцій: УКФ, Національного фонду досліджень України, Українського інституту книги, Українського інституту національної пам'яті тощо; активізація та розширення напрямів діяльності закордонних інституцій, що є провідниками культурної дипломатії: l'Institut Français d'Ukraine, British Council, Goethe-Institut, Instytut Polski w Kijowie, які демонструють довгострокові наміри культурної взаємодії; зростання активності української діаспори у відстоюванні національних інтересів України [Веденєєв 2021: 16]. Проте такі позитивні процеси супроводжувалися і низкою проблем, які були пов'язані не

лише із відсутністю ефективної політики промоції культури та регулярної підтримки ініціатив суб'єктів культурної діяльності з боку держави та її виконавчих органів; дефіцитом ресурсів; непрозорістю роботи органів державної влади із експертним середовищем та представниками громадськості; слабкістю нормативної бази, покликаною забезпечувати діяльність культурних інститутів; відсутністю аналітичних та моніторингових досліджень попиту на культурні блага, вироблені в Україні, але й з браком фахового бачення культурної дипломатії в Україні [Розумна, 2016: 5–10, 21–24] та певною відмінністю у підходах щодо розуміння культури та культурної дипломатії в Україні та у країнах ЄС [Процюк, 2016: 23].

Культурна дипломатія є складним явищем, яке можна розглядати на різних рівнях [Веденєєв, 2021: 16], проте варто зазначити, що здебільшого її визначення містять у собі небезпеку дещо утилітарного та інструментального розуміння сфери культури, яку можна використовувати як засіб для досягнення політичних цілей та реалізації зовнішньополітичних інтересів держави. Індиферентність до ціннісного ядра культури, "внутрішніх цінностей" культурних практик, які власне створюють культурну інформацію, культурні блага та продукти, відкриває можливості не лише до маніпуляцій із культурними сенсами на внутрішніх і зовнішніх ринках, але й до актів агресивного просування інтересів авторитарної держави на міжнародній арені засобами культури і до "приватизації" нею чужих культурних здобутків і досягнень. Тому культурна дипломатія повинна розумітися як спосіб міжнародного культурного співробітництва на різних рівнях взаємодії (від урядового апарату до культурних інституцій різних форм власності, окремих громадян, діаспори), що ґрунтується на "внутрішніх цінностях" взаємної поваги, справедливості, толерантності, мультикультурності, розмаїття, відкритості, відповідальності тощо для реалізації завдань культурної політики.

Важливим кроком в інституціалізації культурної дипломатії постало заснування Українського інституту, місія якого полягає у "зміцненні міжнародної і внутрішньої суб'єктності України засобами культурної дипломатії", а його стратегічні цілі пов'язані із "покращенням розуміння та впізнаваності України серед закордонних аудиторій; забезпеченням сталого запиту на фахову взаємодію з Україною; зміцненням спроможності гравців української культури, освіти, науки та громадянського суспільства до міжнародної співпраці; посиленням залученості України до актуальних світових культурних процесів; розширенням поля використання української мови у світі" [Стратегія Українського..., 2020: 21–22]. Діяльність Українського інституту здійснюється на засадах цінностей відповідальності, відкритості, життєстійкості, професіоналізму, які повинні забезпечити основну мету – створення суспільного блага, "і досягти її можна лише спільними зусиллями багатьох людей" [Стратегія Українського..., 2020: 23].

Від 2019 р., коли Український інститут де-факто розпочав свою повноцінну діяльність, і до сьогодні була реалізована велика кількість проектів та заходів, які дозволяють репрезентувати світові Україну. Були створені ознайомчі англійськомовні онлайн-курси про українську культуру; про минуле та сьогодення Криму та кримських татар; запущені програми підтримки проектів з україністики, виставкових проектів за кордоном, мистецьких резиденцій; реалізований проект, в якому аналізувалися основні тенденції представлення історії України в шкільних підручниках Великої Британії, Німеччини, Польщі та Франції.

Особливе значення набувають проекти, які реалізуються під час широкомасштабного вторгнення Росії в Україну, зокрема "Деколонізація в українських музеях", міждисциплінарна програма "Деколонізація мистецтва"; дискусії про порятунок української спадщини під час війни, організація виставок модерного та сучасного українського мистецтва за кордоном, участь українських музикантів у міжнародних музичних фестивалях, представлення сучасного українського кіно та кінопродюсерів на міжнародних фестивалях; підбір та відкриття широкого доступу до статей, в яких висвітлюється тематика деколонізації України та впливу російської культури на розв'язання війни Росії проти України; участь у міжнародних форумах культурної дипломатії та міжнародних культурних самітах, в яких ставилися питання української культури під час війни, мобілізації культури для війни на прикладі Росії, розвитку сталих культурних відносин між ЄС та Україною [Програми та..., 2023].

Значущим для ствердження принципу мультикультурності є проект "Національні спільноти України у війні проти Росії", який розповідає про історії боротьби з агресією РФ, яка здійснюється представниками різних національних спільнот та громадян інших держав, що проживають в Україні та висвітлюють перебіг подій під час війни, займаються волонтерською діяльністю тощо [Національні спільноти..., 2023].

Окремої уваги заслуговує проект "Culture Fights Back", який розповідає про представників громадянського суспільства – медіаменеджерів, журналістів, сценаристів, українських письменників та поетів, музикантів, акторів, оперних співаків, хореографів, художників, які вступили в ТРО або приєдналися до лав ЗСУ, коли почалося повномасштабне вторгнення ворожих сил в Україну. Висвітлена на сайті інформація дозволяє познайомитися з творчою біографією репрезентантів культури, їх роботами, віддати шану тим, хто вже не повернеться з війни [Culture Fights..., 2023]. Тим самим відбувається демонстрація всьому світові прикладів боротьби за цінності свободи та гідності людини крізь призму біографій сучасних діячів культури.

Отже, враховуючи дії, які були реалізовані на шляхах розвитку української культурної дипломатії як елемента культурної політики держави в останні роки, та зокрема під час повномасштабної війни з РФ, можна окреслити низку проблемних питань, які мають надзвичайну практичну значущість та потребують для подальшого розв'язання певних теоретичних зусиль. Це дозволить окреслити поле теоретичних пошуків розв'язання проблем зовнішньої культурної політики як предмету власне культурологічних досліджень.

По-перше, через свій розвиток та функціонування інститут культурної дипломатії як елемент зовнішньої культурної політики в Україні засвідчив нагальну потребу в міжнародній співпраці в умовах війни. Війна загострила розуміння того, що культурна дипломатія постає не лише механізмом обміну ідеями, інформацією і компонентами культури, але й дієвим інструментом безпекової і гуманітарної політики. Завдяки культурним проектам, які були реалізовані за останній рік, була надана фінансова, соціальна, психологічна, моральна та рекреаційна допомога військовим та цивільному населенню, що страждає від війни, здійснюється вагомий внесок у відновлення культурної інфраструктури. Враховуючи масштаби агресії, що відбулася та триває досі, такі проекти необхідні в тривалій перспективі, оскільки до-

помагають акумулювати різноманітні ресурси для соціально-гуманітарних та безпекових цілей, а в перспективі – для масштабної відбудови культурної інфраструктури нашої країни.

По-друге, важливою метою культурної дипломатії в аспекті реалізації зовнішньої культурної політики є розширення впізнаваності України та краще її розуміння іноземними країнами. Це не лише питання творення позитивного іміджу і презентації культурних здобутків, це значно глибше питання, яке пов'язане із процесами культурної ідентифікації наших громадян. І воно виводить у широкий дослідницький простір переосмислення належності українського народу до широкого поля культурних та політичних контекстів.

Варто погодитися з чеським дослідником східноєвропейських студій Р. Мокриком, що ключем до розуміння російсько-українських відносин є колоніальні традиції Росії, яка завжди розглядала Україну як свою колонію, як "етнографічну специфіку російського народу". Згідно з такою логікою колоніалізму, росіяни щиро вірять, що Україну необхідно не просто завоювати, українці самі цього хочуть. Імперіалістичною історією просякнута російська культура, і, за визначенням Р. Мокрика, «стратегія культурного імперіалізму, це не лише патетичні викрики на кшталт пушкінського тексту "На річницю Бородіна", але й відбілювання російської еліти як у "Війні і мирі" чи зневажливе ставлення до інших народів, зокрема українців, яке трапляється в багатьох російських письменників» [Мокрик, 2022].

Очевидно, що російська імперіалістична колоніальна культура сформувала суспільну думку сучасних росіян про належність України до їхньої імперії та плекала нав'язливу ідею свого культурного домінування. Тому сьогодні зупинення російського терористичного імперіалізму засобами культури можливе не лише шляхом ізоляції РФ, максимального обмеження у контактах з цивілізованим світом, але й через переоцінку культурної ролі Росії. Активні процеси зняття "культурного камуфляжу", який завжди прагматично використовувався російською дипломатією для просування своїх інтересів на геополітичній арені, сьогодні постають не просто практикою остракізму щодо російських діячів культури, а вже новим явищем "культури скасування". І це означає кропітку роботу, спрямовану на розвінчання імперських міфів, на яких будувалася російська історіографія та складалися "універсальні" літературні та – ширше – мистецькі канони в межах Російської імперії, а згодом й Радянського Союзу, але які за своєю суттю і призначенням були колонізаторськими. Як зазначає українська літературознавиця Т. Гундорова, «"скасування" російської культури означає також те, що ми вже розпочали цю деконструкцію і запрошуємо світ долучитися до неї. Ідеться не лише про те, щоб заперечити імперськість, шовіністичність, орієнталізм, властиві російській культурі, щоб їх відкинути, але й переконливо проаналізувати й показати складність уявлень про "іншого", а також інші можливості стосунків» [Сяркі, 2023].

Розвінчання ілюзій про "справжню культуру Росії" є необхідним з огляду й на інші причини. Впродовж активної фази війни з боку дипломатії РФ постійно відбуваються активні спроби перетворення жертви агресії на її винуватця, з боку "ліберальних" представників – врівноважування "жертв" росіян та українців. Якщо не чинити опору таким спробам, громадяни та політики іноземних країн можуть і далі залишатися в полоні фльору "народу

багатої культури", за висловом міністерки закордонних справ Німеччини А. Бесрбок, "країни Дмитрія Шостаковича, Анни Нетребко та Льва Толстого. Мистецтво здатне рефлексувати над нашим часом та надавати йому голос. Воно створює простір для обміну та взаєморозуміння. Так виникає можливість для різноманітності, зустрічей та примирення" [цит. за Мокрик, 2022].

Українцям сьогодні спроби врівноваження "жертв" завдають нестерпний біль та емоційне бажання справедливої відплати агресору. Небезпека ж простягається в перспективу майбутнього. Як засвідчує досвід югославських війн в 1991–2001 р., відсутність чіткого образу агресора та поступова часова віддаленість від війни після її закінчення здатні призвести до "індивідуального забування" та "колективного притлумлення", що породжує феномени замовчування, анонімності жертв і відсутності справедливої відплати злочинцям, нерішучості дій держави. Як зауважує хорватська письменниця, есеїстка С. Дракуліч у своїй книзі "Війна всюди однакова", це відбувається тому, що "так комфортніше жити, не треба думати про свою відповідальність, про колабораціонізм чи боягузтво. Неприємність у тому, що немає поступу у з'ясуванні правди, у судових процесах над воєнними злочинцями, які ще чекають своєї черги, у нормалізації відносин із сусідами. Ще гірше, коли на такому приховуванні правди та минулого постає певний тип політики, яка ґрунтується на націоналізмі та маніпуляціях емоціями для щоденно-політичного використання" [Дракуліч, 2023: 11].

Комплекс зазначених питань після закінчення війни може породити "втомленість" міжнародної громади, її переорієнтацію на внутрішні проблеми своїх країн, які виникають, зокрема, на тлі міграційних процесів, та підсилення популізму. І така нерозв'язаність питання чіткої артикуляції власної культурної ідентичності, зокрема й через протиставлення російській культурі, може призвести до проблемності реінтеграції територій, які були окупованими. Ситуація ускладнюється тим, що на окупованих у 2014 р. територіях вже зростає нове покоління, яке повністю відірване від культурного контексту сучасної України. Після закінчення війни постануть питання про вибудовування відносин між різними українцями, які не поділяються за етнічними і мовними ознаками, а радше між тими, хто брав участь у воєнних діях як комбатанти, хто потрапив у зону бойових дій як нон-комбатант, хто знаходився на окупованих територіях різний час, хто мав травматичний досвід полону, знущань агресора, хто втратив рідних і близьких, хто вступав у колаборацію із ворогом, хто займався волонтерством та гуманітарними місіями, хто залишався в полоні радянських ілюзій і міфів, хто здійснював свій внесок в економіку держави, працюючи та сплачуючи податки, хто вимушено перебував в евакуації, зокрема й за кордоном, хто використовував ситуацію для своїх власних, прагматичних цілей тощо.

Це таїть небезпеку непорозуміння різних "інших" у межах однієї країни на тлі травматичного досвіду війни. І всіх таких "інших" необхідно об'єднати заради спільного блага – спільного життя, відбудови країни, підсилення державних інституцій, формування цілісної картини світу. І таким об'єднуючим чинником здатна постати сучасна українська культура, яка не може спиратися у своїй основі винятково на цінності української традиційної культури, які є викривленими часами колоніалізму, а деякі й "винайденими" в тому сенсі, як їх розглядає

Е. Гобсбаум [Гобсбаум, 2015: 13]. Україна постає перед викликом формування спільної культурної ідентичності, яка має задавати уявлення про спільні цінності, спільний пережитий досвід, візію майбутнього. Саме культурна ідентичність здатна постати фундаментом для політичного об'єднання нації, яка формується не на етнічному ґрунті, а радше вибудовується як "глибоке й солідарне братерство", як "уявлена спільнота" Б. Андерсона, представники якої, може, "ніколи не знатимуть більшості зі своїх співвітчизників, не зустрічатимуть і навіть не чути будуть нічого про них, і все ж в уяві кожного житиме образ їх співпричетності" [Андерсон, 2001: 22].

З цього випливає завдання для України – формування постколоніальної культури. Це означає пошук альтернативного щодо колоніального історичного дискурсу, в якому визначалася б національна ідентичність. Роль культурології може полягати в тому, щоб задати таке теоретичне підґрунтя, яке можна було б покласти як засади нової постколоніальної культурної політики, яка визначала б нашу національну ідентичність. Постколоніальна культурна політика дозволить, за висловом К. Малкахі, постколоніальному суспільству «повернути собі свій власний голос у розповіді власних історій, у створенні власної культурної самобутності, замість того щоб бути визначеними іншими як "інші". Це, за своєю суттю, є процесом формування культурної нації» [Mulcahy, 2017: 97]. Ключовими питаннями, які потребують культурологічних досліджень, є природа культурної ідентичності, національності, етнічної приналежності, конституювання суб'єктності в умовах імперіалізму та постколоніалізму, культурні упередження [Post-colonialism, 1999: 195], стереотипи, переживання спільного часу та простору, національна уява [Kaplan, 2013: 638] тощо. Враховуючи розпочаті практики "скасування" російської культури, особливий інтерес для культурології може являти доволі новий феномен сучасної культури – "культура скасування" (cancel culture, call-out culture), яка потребує всебічного аналізу уявлень про "іншого" в структурі соціальних відносин, зокрема у сфері культури, розгляду можливостей та ризиків "скасування", меж дозволеного та комплексних наслідків як для діячів, яких "скасовують", так і для всіх сторін конфліктів.

Розв'язання зазначених теоретичних проблем розширює предметне поле дослідження культурної політики, яке здебільшого актуалізується в останні роки в політичній філософії, політології, геополітиці, економіці культури. Прикладом таких міждисциплінарних досліджень можуть слугувати розвідки, зібрані в книзі "The Routledge Handbook of Global Cultural Policy" [The Routledge Handbook..., 2018], в якій різноманітні дослідники розкривають бачення того, як культурна політика виражає та усвідомлює глобальні проблеми, домінуючі економічні та геополітичні наративи, а також вирішує питання економічної та соціальної нерівності. Культурологічні дослідження можуть постати продуктивними для культурної політики в тому сенсі, що спроможні ініціювати та підтримувати дискусії навколо комплексу питань зв'язку культурної ідентичності та актуального політичного порядку. Культурні дебати та культурна критика, як зауважує авторитетний британський дослідник питань культурних досліджень та культурної історії Т. Беннетт, дозволять розвивати нові форми співробітництва між інтелектуалами, які працюють у рідній культурології як представники академічного середовища, та інтелектуалами і культурними

діячами, які працюють у культурних інституціях та в системі державного управління та місцевого самоврядування, тим самим підживлюючи формування культурних політик [Bennett, 1999: 481].

Висновок. Аналіз досвіду міжнародного співробітництва у сфері культури під час російсько-української війни засвідчив, що культурна дипломатія є дієвим інструментом культурної, гуманітарної та безпекової політик. Війна актуалізувала розуміння призначення культурної дипломатії як механізму обміну ідеями, інформацією, культурними благами та цінностями. В реалізації основної мети української культурної дипломатії – розширенні впізнаваності України за її межами – з необхідністю постає питання самотності української культури, яке потребує артикуляції культурної ідентичності українських громадян. Це спричиняє постановку та розв'язання низки культурологічних проблем, як-от природа культурної ідентичності, конституювання культурної суб'єктності в умовах імперіалізму та постколоніалізму, культурні упередження, національна уява, "культура скасування" та переоцінка культурної ролі України та Росії тощо. Культурологічні дослідження зазначених питань дозволяють ініціювати та підтримувати дискусії навколо питань актуального політичного порядку, підживлювати формування постколоніальної культурної політики в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДжЕРЕЛ

- Андерсон, Б. (2001). *Уявлені спільноти: міркування щодо походження й поширення націоналізму*. Пер. В. Морозов. 2-е вид., перероб. Київ, Критика, 270.
- Веденєєв, Д. (2021). Становлення культурної дипломатії України як соціокультурного інституту. *Зовнішні справи*. Том 31 (1–2), 15–21.
- Гобсбаум, Е. (2015). Вступ: винаходження традицій. *Винайдення традицій*. За ред. Е. Гобсбаума та Т. Рейнджера; пер. з англ. М. Климчука. Київ, Ніка-Центр, 12–28.
- Дракуліч, С. (2023). *Війна всюди однакова*. Пер. з хорват. Н. Хороз. Львів, Човен, 184.
- Ізоляція: з яких міжнародних організацій та програм вигнали росію після 24 лютого (2022). *Аналітичний портал "Слово і діло"*, 18.11.2022. URL: <https://www.slovoaidilo.ua/2022/11/18/infografika/polityka/izolyacziya-yakux-mizhnarodnyx-orhanizacij-ta-proham-vyhnyly-rosiyu-pislyu-24-lyutoho>
- Мокрик, Р. (2022). "Ця війна була неминуча": російський колоніалізм та самообман Заходу. *Український тиждень*, 1 квітня 2022. URL: <https://tyzhden.ua/tsia-vijna-bula-nemynucha-rosijskij-kolonializm-ta-samoobman-zakhodu/>
- Національні спільноти України у війні проти Росії (2023). *Офіційний сайт Українського інституту*. URL: <https://ui.org.ua/sectors/projects/national-communities-of-ukraine-in-the-war-against-russia/>
- Програми та проекти (2023). *Офіційний сайт Українського інституту*. URL: <https://ui.org.ua/main/projects/>
- Процюк, М. (2016). Публічна і культурна дипломатія як засіб "м'якої сили" України: запозичені моделі, реальні кроки та стратегічні пріоритети. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. Вип. 23(2), 21–28.
- Розумна, О. (2016). Культурна дипломатія України: стан, проблеми, перспективи. *Політика культурної дипломатії: стратегічні пріоритети для України: зб. наук.-експерт. матеріалів I за заг. ред. О. П. Розумної, Т. В. Черненко*. Київ, НІСД, 3–42.
- Стратегія Українського інституту на 2020–2024 р. (2020). *Офіційний сайт Українського інституту*. URL: <https://ui.org.ua/wp-content/uploads/2022/01/strategy-ukrainian-institute-3.pdf>
- Сярки, Д. (2023). "Культура – це теж влада". Інтерв'ю з Тamarою Гундоровою. *Куншт. Суспільство*, 07.06.23. URL: <https://kunsht.com.ua/kultura-ce-tezh-vlada-intervyu-z-tamaroyu-gundorovoyu/>
- Як сфера культури підтримує Україну від початку війни (2022). *NV New Voice*, 2 грудня 2022. URL: <https://life.nv.ua/ukr/lifestyle/kulturniy-front-yak-sfera-kulturi-pidtrimuye-ukrajinu-pid-chas-viyni-50279187.html>
- Bennett, T. (1999). Putting policy in cultural studies. *The cultural studies reader*. Edited by Simon During. 2nd ed. London and New York, Taylor & Francis Group, 479–491.
- Culture Fights Back (2023). *Офіційний сайт Українського інституту*. URL: <https://ui.org.ua/culture-fights-back/>
- Kaplan, M. (2013). Postcolonial Theory. *Theory in social and cultural anthropology: an encyclopedia*. Edited by R. Jon McGee and Richard L. Warm. Los Angeles, Texas State University by SAGE Publications, Inc., 635–639.
- Mulcahy, K. V. (2017). *Public Culture, Cultural Identity, Cultural Policy. Comparative Perspectives*. New York, Palgrave Macmillan, 201.
- Post-colonialism (1999). *Key Concepts In Cultural Theory*. Edited by Andrew Edgar and Peter Sedgwick. London, Routledge, 194–196.
- The Routledge Handbook of Global Cultural Policy* (2018). Edited by Victoria Durrer, Toby Miller and Dave O'Brien. New York, Routledge, 627.
- United24. (2022). *Офіційна фандрейзингова платформа України. Ініціатива президента України*. URL: <https://u24.gov.ua/uk>
- United24.Projects (2022). *Офіційна фандрейзингова платформа України. Ініціатива президента України*. URL: <https://u24.gov.ua/uk/projects>
- Anderson, B. (2001). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. [In Ukrainian]. Kyiv, Krytyka.
- Viedieniev, D. (2021). Stanovlennja kul'turnoi' dyplomatii' Ukraїny jak sociokul'turnogo instytutu [Stabishment of cultural diplomacy of Ukraine as a socio-cultural institute]. [In Ukrainian]. *Foreign Affairs*, 31(1–2), 15–21.
- Hobsbawm, E. (2015). Introduction: Inventing Traditions. *The Invention of Tradition*. [In Ukrainian]. Kyiv, Nika-Centr, 12–28.
- Drakulic, S. (2023). *Vijna vsjudy odnakova* [War is the same everywhere]. [In Ukrainian]. L'viv, Choven.
- Izoljacija: z jakyh mizhnarodnyh organizacij ta program vygnaly rosiju pislja 24 ljutogo (2022) [Isolation: from which international organizations and programs Russia was expelled after February 24]. *Analitychnyj portal "Slovo i dillo"*, 18.11.2022. URL: <https://www.slovoaidilo.ua/2022/11/18/infografika/polityka/izolyacziya-yakux-mizhnarodnyx-orhanizacij-ta-proham-vyhnyly-rosiyu-pislyu-24-lyutoho>
- Mokryk, R. (2022). "Cja vijna bula nemynucha": rosijs'kij kolonializm ta samoobman Zahodu ["This war was inevitable": Russian colonialism and Western self-deception]. *Ukraїns'kij tyzhden'*, 1 kvitnja 2022. URL: <https://tyzhden.ua/tsia-vijna-bula-nemynucha-rosijskij-kolonializm-ta-samoobman-zakhodu/>
- National communities of Ukraine in the war against Russia (2023). *Official website of Ukrainian Institute*. URL: <https://ui.org.ua/sectors/projects/national-communities-of-ukraine-in-the-war-against-russia/>
- Programmes and Projects (2023). *Official website of Ukrainian Institute*. URL: <https://ui.org.ua/main/projects/>
- Protsiuk, M. (2016). Publiczna i kul'turna dyplomacija jak zasib "m'jakoї syly" Ukraїny: zapozyczeni modeli, real'ni kroky ta strategichni priorityety [Public and cultural diplomacy as tool of the "soft power" of Ukraine: adapted models, real steps and strategic priorities]. *Naukovyj visnyk Diplomatychnoi' akademii' Ukraїny*. 23(2), 21–28.
- Rozumna, O. (2016). Kul'turna dyplomacija Ukraїny: stan, problemy, perspektivy [Cultural diplomacy of Ukraine: state, problems, prospects]. *Polityka kul'turnoi' dyplomatii: strategichni priorityety dja Ukraїny: zb. nauk.-ekspert. materialiv*. Kyiv, NISD, 3–42.
- Ukrainian Institute's five-year strategy for 2020–2024 (2020). *Official website of Ukrainian Institute*. URL: <https://ui.org.ua/wp-content/uploads/2022/01/strategy-ui-en-web-2.pdf>
- Sjarki, D. (2023). "Kul'tura – ce tezh vlada". Interv'ju z Tamaroju Gundorovoju ["Culture is also power." Interview with Tamara Gundorova]. *Kunшт. Suspiľstvo*, 07.06.23. URL: <https://kunsht.com.ua/kultura-ce-tezh-vlada-intervyu-z-tamaroyu-gundorovoyu/>
- Jak sfera kultury pidtrymuje Ukraїnu vid pochatku vijny* (2022) [How the sphere of culture supports Ukraine since the beginning of the war]. *NV New Voice*. 2 grudnja 2022. URL: <https://life.nv.ua/ukr/lifestyle/kulturniy-front-yak-sfera-kulturi-pidtrimuye-ukrajinu-pid-chas-viyni-50279187.html>
- Bennett, T. (1999) Putting policy in cultural studies. *The cultural studies reader*. London and New York, Taylor & Francis Group, 479–491.
- Culture Fights Back (2023). *Official website of Ukrainian Institute*. URL: <https://ui.org.ua/culture-fights-back/>
- Kaplan, M. (2013). Postcolonial Theory. *Theory in social and cultural anthropology: an encyclopedia*. Los Angeles, Texas State University by SAGE Publications, Inc., 635–639.
- Mulcahy, K. V. (2017). *Public Culture, Cultural Identity, Cultural Policy. Comparative Perspectives*. New York, Palgrave Macmillan.
- Post-colonialism (1999). *Key Concepts In Cultural Theory*. London, Routledge, 194–196.
- The Routledge Handbook of Global Cultural Policy* (2018). New York, Routledge.
- United24. (2022). *Official fundraising platform of Ukraine. The initiative of the President of Ukraine*. URL: <https://u24.gov.ua>
- United24.Projects (2022). *Official fundraising platform of Ukraine. The initiative of the President of Ukraine*. URL: <https://u24.gov.ua/projects>

REFERENCES

- Anderson, B. (2001). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. [In Ukrainian]. Kyiv, Krytyka.
- Viedieniev, D. (2021). Stanovlennja kul'turnoi' dyplomatii' Ukraїny jak sociokul'turnogo instytutu [Stabishment of cultural diplomacy of Ukraine as a socio-cultural institute]. [In Ukrainian]. *Foreign Affairs*, 31(1–2), 15–21.
- Hobsbawm, E. (2015). Introduction: Inventing Traditions. *The Invention of Tradition*. [In Ukrainian]. Kyiv, Nika-Centr, 12–28.
- Drakulic, S. (2023). *Vijna vsjudy odnakova* [War is the same everywhere]. [In Ukrainian]. L'viv, Choven.
- Izoljacija: z jakyh mizhnarodnyh organizacij ta program vygnaly rosiju pislja 24 ljutogo (2022) [Isolation: from which international organizations and programs Russia was expelled after February 24]. *Analitychnyj portal "Slovo i dillo"*, 18.11.2022. URL: <https://www.slovoaidilo.ua/2022/11/18/infografika/polityka/izolyacziya-yakux-mizhnarodnyx-orhanizacij-ta-proham-vyhnyly-rosiyu-pislyu-24-lyutoho>
- Mokryk, R. (2022). "Cja vijna bula nemynucha": rosijs'kij kolonializm ta samoobman Zahodu ["This war was inevitable": Russian colonialism and Western self-deception]. *Ukraїns'kij tyzhden'*, 1 kvitnja 2022. URL: <https://tyzhden.ua/tsia-vijna-bula-nemynucha-rosijskij-kolonializm-ta-samoobman-zakhodu/>
- National communities of Ukraine in the war against Russia (2023). *Official website of Ukrainian Institute*. URL: <https://ui.org.ua/sectors/projects/national-communities-of-ukraine-in-the-war-against-russia/>
- Programmes and Projects (2023). *Official website of Ukrainian Institute*. URL: <https://ui.org.ua/main/projects/>
- Protsiuk, M. (2016). Publiczna i kul'turna dyplomacija jak zasib "m'jakoї syly" Ukraїny: zapozyczeni modeli, real'ni kroky ta strategichni priorityety [Public and cultural diplomacy as tool of the "soft power" of Ukraine: adapted models, real steps and strategic priorities]. *Naukovyj visnyk Diplomatychnoi' akademii' Ukraїny*. 23(2), 21–28.
- Rozumna, O. (2016). Kul'turna dyplomacija Ukraїny: stan, problemy, perspektivy [Cultural diplomacy of Ukraine: state, problems, prospects]. *Polityka kul'turnoi' dyplomatii: strategichni priorityety dja Ukraїny: zb. nauk.-ekspert. materialiv*. Kyiv, NISD, 3–42.
- Ukrainian Institute's five-year strategy for 2020–2024 (2020). *Official website of Ukrainian Institute*. URL: <https://ui.org.ua/wp-content/uploads/2022/01/strategy-ui-en-web-2.pdf>
- Sjarki, D. (2023). "Kul'tura – ce tezh vlada". Interv'ju z Tamaroju Gundorovoju ["Culture is also power." Interview with Tamara Gundorova]. *Kunшт. Suspiľstvo*, 07.06.23. URL: <https://kunsht.com.ua/kultura-ce-tezh-vlada-intervyu-z-tamaroyu-gundorovoyu/>
- Jak sfera kultury pidtrymuje Ukraїnu vid pochatku vijny* (2022) [How the sphere of culture supports Ukraine since the beginning of the war]. *NV New Voice*. 2 grudnja 2022. URL: <https://life.nv.ua/ukr/lifestyle/kulturniy-front-yak-sfera-kulturi-pidtrimuye-ukrajinu-pid-chas-viyni-50279187.html>
- Bennett, T. (1999) Putting policy in cultural studies. *The cultural studies reader*. London and New York, Taylor & Francis Group, 479–491.
- Culture Fights Back (2023). *Official website of Ukrainian Institute*. URL: <https://ui.org.ua/culture-fights-back/>
- Kaplan, M. (2013). Postcolonial Theory. *Theory in social and cultural anthropology: an encyclopedia*. Los Angeles, Texas State University by SAGE Publications, Inc., 635–639.
- Mulcahy, K. V. (2017). *Public Culture, Cultural Identity, Cultural Policy. Comparative Perspectives*. New York, Palgrave Macmillan.
- Post-colonialism (1999). *Key Concepts In Cultural Theory*. London, Routledge, 194–196.
- The Routledge Handbook of Global Cultural Policy* (2018). New York, Routledge.
- United24. (2022). *Official fundraising platform of Ukraine. The initiative of the President of Ukraine*. URL: <https://u24.gov.ua>
- United24.Projects (2022). *Official fundraising platform of Ukraine. The initiative of the President of Ukraine*. URL: <https://u24.gov.ua/projects>

Надійшла до редколегії 03.05.23

Iryna Maslikova, DSc (Philos.), Assoc. Prof.
e-mail: i.i.maslikova@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-9463-5223>
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
60, Volodymyrska Street, Kyiv, 01033, Ukraine

INTERNATIONAL COOPERATION IN THE FIELD OF CULTURE UNDER THE CONDITIONS OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR: CULTURAL ASPECT

The article analyzes the experience of international cooperation in the field of culture during the Russian-Ukrainian war. Significant achievements in international cooperation by the means of culture resulted in the institutionalization of cultural diplomacy as a tool of the cultural policy of "soft power". Cultural diplomacy includes the exchange of ideas, information, and cultural goods between peoples in order to foster mutual understanding. Thanks to the United24 platform and the Ukrainian Institute, large-scale projects have been implemented last year. These projects aimed at helping victims of war, their rehabilitation, rebuilding cultural infrastructure, Ukraine's involvement in weighty cultural events and processes, and the presentation of Ukrainian culture to the world. Informational, volunteer, rehabilitation, sanctions, diplomatic activities in the field of culture in wartime conditions proved that cultural diplomacy is an effective tool of cultural, humanitarian and security policies. Realization of the main goal of Ukrainian cultural diplomacy – the expansion of Ukraine's recognition abroad is impossible without awareness of the value basis of Ukrainian culture and the belonging of the Ukrainian people to a broad cultural and political context. The issue of the cultural identity of Ukrainians is connected with the colonial past of Ukraine, the aggressive expansion of Russia. The revaluation of the cultural role of Russia gained urgent relevance against the background of the war and, on the one hand, led to the practices of "the cancel culture". This practice is important to ensure that there are no attempts to apparently balance the victims of Ukrainians and Russians in the war, the anonymity of the true victims and the lack of fair retribution for criminals, the silencing of the truth, and war fatigue. On the other hand, such processes aggravated the issue of various "others", who will be able to unite on the basis of a common contemporary Ukrainian culture after the war. Therefore, in order to clarify the specifics of cultural identity, a number of cultural problems arise that require a theoretical solution (the nature of cultural identity, the constitution of cultural subjectivity in the conditions of imperialism and post-colonialism, cultural prejudices, national imagination, "the cancel culture", revaluation of the cultural role of Ukraine). Cultural studies of these issues will strengthen the discussions around the issues of a better political order and the formation of post-colonial cultural policy in Ukraine.

Keywords: international cooperation in the field of culture, cultural diplomacy, cultural policy, Russian-Ukrainian war, post-colonialism, cultural identity.